

OSNOVNA ŠOLA VOJNIK

RAZISKOVALNA NALOGA

VREDNOTE DEVETOŠOLCEV OŠ VOJNIK
PSIHOLOGIJA

Mentorica:

Simona Žnidar, 1969

Avtorica:

Tinkara Žnidar, 1999

Lektor:

Gregor Palčnik

Vojnik, marec 2014

Kazalo vsebine

POVZETEK	3
1 UVOD	3
1.1 Namen naloge	4
1.2 Hipoteze	4
1.3 Raziskovalne metode	4
Vse grafične prikaze sem opremila z legendo in naslovom.	5
Sledila sta še grafična obdelava in jezikovni pregled naloge.	5
2 TEORETIČNI DEL NALOGE	6
2.1 Kaj so vrednote?	6
2.2 Vrednote skozi zgodovino	6
2.3 Razvojna hierarhija vrednot	7
2.4 Razvoj moralnega presojanja po Kohlbergu	9
2.4.1 Prekonvencionalna stopnja (4–10 let)	10
2.4.2 Konvencionalna stopnja (10–13 let)	10
2.4.3 Postkonvencionalna stopnja (nad 13 let)	10
2.5 Kaj vpliva na razvoj vrednot?	12
2.6 Pomen vrednot za posameznika in družbo	13
2.7 Družbene norme	13
3 EKSPERIMENTALNI DEL NALOGE	14
3.1 Anketa	14
3.1.1 Populacija in vzorec	14
3.1.2 Obdelava ankete	14
3.1.3 Analiza ankete	15
3.2 Intervju	26
3.2.1 Intervju z ravnateljico Majdo Rojc	26
3.2.2 Intervju z učiteljico Mileno Jurgec	28
3.3 Preverjanje hipotez	32
4 UGOTOVITVE, RAZPRAVA	33
5 ZAKLJUČEK	35
6 UPORABLJENA LITERATURA:	36
7 PRILOGE	37
ANKETA	38

Tabela 1: Pomembnejše kategorije vrednot (J. Musek in V. Pečjak, 1997, str. 93)[5]	8
Tabela 2: Vrednote in povprečni rangi vrednot ločeno po spolu	15
Tabela 3: Delež vrednot po Muskovi razvojni hierarhiji vrednot pri dekletih	16
Tabela 4: Delež vrednot po Muskovi hierarhiji vrednot pri fantih.....	17
Tabela 5: Delež vrednot po Muskovi hierarhiji vrednot – primerjava po spolu.....	17
Tabela 6: Primerjava med spoloma – hedonske vrednote	19
Tabela 7: Primerjava med spoloma – potenčne vrednote.....	20
Tabela 8: Primerjava med spoloma – moralne vrednote	21
Tabela 9: Primerjava med spoloma – vrednote izpolnitve in dovršitve posameznikove eksistence	22
Tabela 10: Vpliv na oblikovanje vrednot in povprečni rang po spolu	23
Tabela 11: Vpliv na oblikovanje vrednot pri fantih	24
Tabela 12: Vpliv na oblikovanje vrednot pri dekletih.....	25
Tabela 13: Vpliv na oblikovanje vrednot – primerjava med spoloma	25

Grafikon 1: Delež vrednot po Muskovi razvojni hierarhiji vrednot pri dekletih.....	16
Grafikon 2: Delež vrednot po Muskovi razvojni hierarhiji vrednot pri fantih	17
Grafikon 3: Delež vrednot po Muskovi hierarhiji vrednot □ primerjava po spolu	18
Grafikon 4: Primerjava med spoloma □ hedonske vrednote	19
Grafikon 5: Primerjava med spoloma □ potenčne vrednote	20
Grafikon 6: Primerjava med spoloma □ moralne vrednote	21
Grafikon 7: Primerjava med spoloma □ vrednote izpolnitve in dovršitve posameznikove eksistence	22
Grafikon 8: Vpliv na oblikovanje vrednot pri fantih.....	24
Grafikon 9: Vpliv na oblikovanje vrednot pri dekletih	25
Grafikon 10: Vpliv na oblikovanje vrednot □ primerjava med spoloma.....	26

POVZETEK

V zadnjem času velikokrat slišimo, da je nastala gospodarska kriza pravzaprav posledica krize vrednot in da je samo usmeritev k temeljnim vrednotam prava pot iz nje.

Ker vrednote usmerjajo naše vedenje, sem se v nalogi odločila raziskati, kaj so vrednote, kako se razvijajo, kaj vpliva na njihovo oblikovanje in kakšen je njihov vpliv na človekovo vedenje.

V raziskovalnem delu naloge s pomočjo izvedene ankete med devetošolci naše šole predstavljam njihove najpomembnejše vrednote in dejavnike, ki so po njihovem mnenju vplivali na oblikovanje vrednot.

Ugotavljam, da so za nas najpomembnejše moralne vrednote, nanje pa odločilno vplivajo družina, šola in prijatelji.

V drugem delu eksperimentalnega dela naloge sem izvedla intervju z dolgoletnima profesoricama, ravnateljico in učiteljico slovenskega jezika, ki sta za svoje življenjsko delo na vzgojno-izobraževalnem področju že prejeli zlata grba občine Vojnik. Obe cenita odločujočo vlogo družine pri odraščanju človeka in potrpežljivost, skromnost in solidarnost v medosebnih odnosih.

ZAHVALA

Na koncu svoje raziskovalne poti se zahvaljujem:

- staršem, ki so me spodbujali;
- mentorici, ki je bdela nad vsemi koraki raziskovalnega dela;
- koordinatorki raziskovalne dejavnosti na šoli Rebeki Žagar;
- lektorju Gregorju Palčniku;
- računalničarju Juretu Uraniču;
- ravnateljici OŠ Vojnik Majdi Rojc;
- učiteljici Mileni Jurgec, predsednici KORK Vojnik;
- zaposlenim v Osrednji knjižnici Celje, ki so mi omogočili daljšo izposojlo literature;
- vsem anketiranim učencem naše šole in
- razrednikom devetih razredov, ki so eno od razrednih ur namenili izpolnjevanju ankete in razgovoru na temo raziskovalne naloge.

1 UVOD

Vsi ljudje kaj cenimo. To so lahko osebe, predmeti, stvari, pa tudi zdravje, prijateljstvo, znanje ipd. Ravno v obdobju najstništva se intenzivno razvija tudi naš vrednostni sistem in vrednotna usmeritev.

Natančno definirati, kaj so vrednote, je težko. »Filozofi iščejo v vrednotah nekakšne skupne idealne usmeritve, ki naj bi združevale človeštvo, zmanjševale možnost medosebnih konfliktov in opredelile nekakšen splošni smisel življenja.« (M. Zupančič, 1991, str. 191) [3]
Psihologi v vrednotah iščejo posameznika in jih vidijo kot nekaj, kar je "vredno" z njegovega vidika.

Kar nam veliko pomeni, smo pripravljeni zagovarjati tudi tedaj, ko nam kdo v okolju nasprotuje, in ne glede na posledice naše izbire. Iz tega sledi, da imajo vrednote tudi moč, da nas spodbujajo k ravnanjem v določeni smeri.

»V vrednotah se vselej kažejo prepričanja o tem, kaj je prav, da se nam zdi vredno, dobro in dragoceno, ne pa motivacijske težnje, ki izvirajo iz golih potreb.« (J. Musek, 1993, str. 94) [4]

Vrednote vplivajo na naše obnašanje in obratno. Vplivajo tudi na naš način reševanja konfliktov. Ker adolescenti gradimo svojo identiteto in iščemo "svoj prostor pod soncem", se mi je zdelo velikega pomena raziskati, kako pride do nastanka vrednot in katere so v resnici naše vrednote.

Zanima me, katere kategorije vrednot doživljamo devetošolci naše šole in kako so le-te razvrščene po pomembnosti – od tiste, ki se nam zdi najpomembnejša, do tiste, ki jo še vedno cenimo, vendar se nam zdi med zapisanimi manj pomembna.

Pridobljeni rezultati eksperimentalnega dela, ki veljajo za devetošolce naše šole, bodo poleg ostalih ciljev naloge pokazali še, ali smo resnično v času, ko nam moralne vrednote niso več pomembne.

1.1 Namen naloge

Z nalogo želim doseči naslednje cilje:

- ugotoviti, ali in kako spol vpliva na vrednote devetošolcev naše šole;
- ugotoviti, ali in kako spol vpliva na lestvico vrednot;
- ugotoviti, katere stvari cenijo in spoštujejo devetošolci naše šole;
- ugotoviti, kaj je najpomembnejše v življenju devetošolca naše šole, in
- ugotoviti, kaj vpliva na lestvico vrednot devetošolcev naše šole.

1.2 Hipoteze

Izhajajoč iz ciljev raziskovalne naloge sem postavila štiri hipoteze:

- spol ne vpliva na vrednote in lestvico vrednot devetošolcev;
- za devetošolce naše šole so najpomembnejše hedonske vrednote;
- na lestvico vrednot devetošolcev naše šole pomembno vplivajo družina in prijatelji ter
- devetošolci naše šole cenijo prijateljstvo, ljubezen in družinsko srečo.

1.3 Raziskovalne metode

Raziskovalno delo sem začela s pripravo raziskovalnega načrta. V njem sem opredelila namen naloge in faze (korake) raziskovanja. Da bi na poti raziskovanja ne zašla oz. se izgubila v množici podatkov, sem si natančno zastavila vprašanja, na katera sem želela dobiti odgovore.

Delo sem začela s študijem literature.

Da bi lahko zbrala vse podatke, ki sem jih potrebovala za kritično presojo postavljenih hipotez, in si odgovorila na vsa zastavljena vprašanja, sem uporabila raziskovalni tehniki intervju in anonimno anketo.

Anketo sem v decembru 2013 izvedla med devetošolci naše šole.

Anketa je anonimna, vsebuje štiri naloge/vprašanja ter opredelitev spola anketiranca. Anonimnost zagotavlja varnost anketiranca, s čimer sem želela doseči čim bolj iskrene in skrbne odgovore.

Z vprašanji sem želela dobiti podatke o vrednotah anketiranih.

Vprašanja sem pripravila na osnovi znanja, ki sem ga dobila v literaturi, in ob upoštevanju ciljev in namena naloge.

Dve vprašanji sta odprtega tipa, saj sem želela dobiti več informacij, ki so jih potem v drugih dveh nalogah anketirani razvrstili po pomembnosti zanje. Zaradi lažje obdelave podatkov sem odgovore strnila v skupne kategorije vrednot.

Po pregledu in analizi rezultatov sem opravila intervju z gospo Majdo Rojc, dolgoletno ravnateljico naše šole in dobitnico zlatega grba Občine Vojnik za opravljeno delo na področju vzgojno-izobraževalne dejavnosti, in gospo Mileno Jurgec, profesorico slovenskega jezika, predsednico RK v Občini Vojnik in za svoje dolgoletno požrtvovalno delo v različnih društvih in vzgojno-izobraževalnih dejavnostih tudi dobitnico zlatega grba Občine Vojnik. Zanimal me je njun pogled na vrednote adolescentov, vpliv, ki ga ima po njunem mnenju nanje šole, kje vidita povezavo med vrednotami in socialnim statusom družine, ali vidita razliko med vrednotami fantov in deklet in še posebej njuna primerjava z vrednotami mladih v času njune mladosti.

Zaradi večje nazornosti in preglednosti sem rezultate ankete grafično prikazala, pri tem pa uporabila prikaz s stolpci (višina stolpca pokaže število izbranih odgovorov), tortni diagram (pokaže, kolikšen delež celotnega vzorca predstavlja izbrani odgovor) in prikaz rezultatov v tabeli (število odgovorov, rang odgovora in odstotek izbrane populacije).

Vse grafične prikaze sem opremila z legendo in naslovom.

Sledil je izjemno zanimiv del naloge, v katerem sem zbrala vse rezultate, jih uredila, izluščila ugotovitve in jih primerjala s pridobljenim teoretičnim znanjem, nekaj najdenimi raziskavami in postavljenimi hipotezami.

Sledila sta še grafična obdelava in jezikovni pregled naloge.

2 TEORETIČNI DEL NALOGE

2.1 Kaj so vrednote?

Vrednote so nekaj, kar cenimo, kar si želimo, nam je dragoceno in se za to zavzemamo. So prepričanja o tem, kaj je prav, kaj je zaželeno. Ker presegajo specifično situacijo, so bolj splošne od stališč. So kažipot morali in etiki.

»Zelo poenostavljeno rečeno, vrednote so nekakšne trajne usmeritve in ponotranjena vodila človekovega ravnanja. So nekaj splošnega, saj usmerjajo človekovo ravnanje ne glede na posamezno situacijo.« (M. Zupančič in J. Justin, 1991, str. 88)[3]

Vrednote zajemajo skupek dveh velikih kategorij, in sicer tisto, kar nam je všeč, in tisto, kar je prav.

»To, kar imamo za vrednoto, se povezuje z voljo in hotenjem, da bi bilo to uresničeno.« (J. Musek, 1993, str. 69) [4]

»Pojmom, ki se nanašajo na stvari in kategorije, ki jih visoko vrednotimo in h katerim si prizadevamo, pravimo vrednote.« (J. Musek, 1993, str. 72) [4]

Vrednote vplivajo na naše vedenje, na odnos do samega sebe in življenje v skupnosti.

2.2 Vrednote skozi zgodovino

Od začetka civilizacije so se v vsaki družbi razvile neke kategorije vrednot. »Vrednote in vrednostni sistemi so se spreminjali v zgodovini vseh pomembnih in velikih kultur.« (J. Musek, 1993, str. 53)[4]

Vrednote predcivilizacijskih kultur so sovpadale z religioznimi predstavami. V antični literaturi že najdemo razprave o vrlinah, vrednotah in idealih.

Vsako zgodovinsko obdobje je oblikovalo svoje specifične vrednote in mnogo družbenih preobrazb je nastalo zaradi sprememb sistema vrednot.

2.3 Razvojna hierarhija vrednot

Vrednote nastajajo in se razvijajo od zgodnjega otroštva do adolescence, spreminjajo pa se še kasneje v življenju, ko človek pridobiva nove izkušnje in prehaja skozi različna starostna obdobja. O pravih vrednotah lahko govorimo šele v obdobju adolescence, ko se pojavi abstraktno mišljenje.

Urejene so po pomembnosti, povezujejo pa se v vrednotne kategorije. Istim vrednotam dajemo različni ljudje različno težo in pomembnost. Katerim vrednotam dajemo prednost, je odvisno od naše starosti in dejavnikov socializacije, od družine, šole, vrstnikov, medijev ipd.

»S primerjavami vrednotnih lestvic različno starih ljudi je slovenski psiholog Janek Musek ugotovil, da se v različnih starostnih obdobjih na prvih mestih pojavljajo določene kategorije vrednot, ki se ujemajo z zakonitostmi osebnostnega razvoja.« (A. Kompare in drugi, 2008, str. 171).[2]

Muskova razvojna hierarhija vrednot, ki se zaradi povezave s sposobnostjo abstraktnega mišljenja začne z obdobjem adolescence, kaže, da se skozi življenje pomikamo od pretežno hedonskih in potenčnih vrednot k moralnim in izpolnitvenim vrednotam. (Kompare in drugi, 2008, str. 171).[2]

Najvišjo raven dosežejo vrednote dovršitve človekove eksistence.

Hedonske¹ vrednote so povezane s čutnimi dobrinami in potrebami in so najpomembnejše konec adolescence. Za mlade ljudi so pomembni in zaželeni zabava, druženje, telesne aktivnosti, ugodje, spolnost, varnost, dobra pijača, hrana.

Na začetku odraslosti so pomembne potenčne vrednote, ki so povezane z dosežki, s priznanji in z uveljavljanjem na poklicni poti, v družbenem in političnem življenju. Mednje sodijo tudi ekonomske vrednote, ki pri posamezniku pomenijo, da ceni imetje, denar, korist in dobiček.

¹ Beseda hedonija je grškega izvora in pomeni občutek ugodja. Hedonizem je nauk o tem, da je smisel življenja v čutni nasladi in uživanju.

Po ureditvi statusa odraslega človeka stopijo v ospredje moralne vrednote, vrednote dolžnosti in odgovornosti. »V to skupino uvrščamo moralno-etične vrednote (poštenost, pravica, pogum, blagost, radodarnost, delavnost, dobrot), demokratične vrednote (enakost, svoboda, strpnost, napredek), socialne (ljubezen do bližnjega, altruizem,² skrb za druge, prijateljstvo, zблиževanje) in družinske (družinska sreča, dom, skrb za otroke).« (A. Kompare in drugi, 2008, str. 172)[2]

Na koncu vrednostnega razvoja prevladujejo vrednote izpolnjenosti in dovršitve posameznikove eksistence, med katere uvrščamo spoznavne, kulturne, estetske, samoaktualizacijske in izpolnitvene vrednote. V kategorijo izpolnitvenih vrednot sodita občutek izpolnjenosti in občutje življenjskega smisla. Med estetske vrednote uvrščamo harmonijo in lepoto, med spoznavne pa resnico, spoznanje in modrost. Zveličanje, odrešenje, svetost in božanstvo sodijo med verske vrednote.

Glavne kategorije vrednot, pripadajoče vrednote in vrednostni sistemi so zapisani tudi v spodnji tabeli.

Pomembnejše kategorije vrednot.	
GLAVNE KATEGORIJE VREDNOT	PRIPADAJOČE VREDNOTE IN VREDNOSTNI OBJEKTI
hedonske	ugodje, uživanje, zabava, udobje
telesne (fizične)	urjenje, šport, rekreacija
statuane	moč, ugled, veljava, priznanje, slava
politične	oblast, politični uspeh
ekonomске (utilitarne)	korist, dobiček, imetje, denar
demokratične	svoboda, enakost, strpnost, napredek
moralne (etične)	moralna, pravica, poštenost, načelnost
družinske	družinska sreča, dom, skrb za otroke
delovne (ustvarjalne)	delo, dosežki, ustvarjanje
socialne	ljubezen, prijateljstvo, zблиževanje
societalne	red, mir, sožitje, sloga
patriotske	ljubezen do domovine, narodni ponos
estetske	lepota, harmonija
kulturne	kultura, umetnost
spoznavne (logične, teoretske)	resnica, spoznanje, modrost
ekološke	narava, sožitje z naravo
samoaktualizacijske	samoizpopolnjevanje, samouresničenje
verske (religiozne)	sveto, božansko; odrešenje, zveličanje
izpolnitvene	občutje življenjskega smisla in izpolnjenosti

Tabela 1: Pomembnejše kategorije vrednot (J. Musek in V. Pečjak, 1997, str. 93)[5]

² Altruizem označuje ravnanje pri katerem človek upošteva koristi drugih, nesebičnost

V življenju človek s pomočjo pridobljenih moralnih in etičnih vrednot presoja dogodke, uravnava svoje vedenje. Vsak pride do lastne stopnje moralnega razvoja, ki po Kohlbergu poteka skozi tri stopnje, ki se vsaka razdeli na dva podstadija. Velja, da je človek dosegel tisto stopnjo, katere vzorce presojanja uporablja največkrat, najpogosteje .

2.4 Razvoj moralnega presojanja po Kohlbergu

Kohlberg je stopnjo moralnega razvoja človeka raziskoval s tremi moralnimi dilemami in pri tem bil pozoren na to, kako so poskusne osebe argumentirale svoje odločitve.

Loči tri osnovne stopnje moralnega razvoja. Vsako od njih natančneje opredeli tako, da jih razdeli v dva podstadija.

Za prehajanje med stopnjami je potreben tudi miselni razvoj. Za prehod v postkonvencionalno stopnjo je potreben prehod v formalnooperativno stopnjo razvoja mišljenja (po Piagetu)³, v kateri človek ni več vezan na konkretne primere, ampak mišljenje postane abstraktno in je človek sposoben sklepati logično.

»Višje sposobnosti omogočajo boljši in kvalitetnejši moralni razvoj.« (B. Babšek, 2009, str. 171) [1]

Otrok začne moralo presojati po tretjem letu starosti, vendar so sprva te sodbe nesamostojne, posnemajo presojo odraslih, pravilnost ali nepravilnost dejanj povezuje z velikostjo fizičnih posledic (npr. če razbije veliko vazo je bolj poreden, kot če razbije manjšo vazo).

Ker majhen otrok še ne razmišlja o interesih in željah drugega človeka, se predvsem želi izogniti graji ali si prislužiti nagrado. Ve, da podreditev moralnemu pravilu vodi do zelenega cilja.

³ Jean Piaget je eden izmed glavnih raziskovalcev procesa miselnega razvoja. »Kognitivni razvoj razlaga kot stalno vzpostavljanje ravnotežja med lastnim mišljenjem in zahtevami okolja.« (B. Babšek, 2009, str. 78)[1]

2.4.1 Prekonvencionalna stopnja (4–10 let)

Na tej stopnji, ki traja med četrtem in desetim letom, je za otroka sprejemljivo vedenje tisto, ki pripelje do nagrade. Obnaša se glede na pravila in prepovedi avtoritete. Upošteva jih, ker se boji kazni. On sam je središče sveta, prilagaja se takrat in toliko, kot je to potrebno, kar vidimo tako, da se v prisotnosti odraslega vede tako, kot le-ta od njega zahteva, sicer pa ravna po svoje.

Sprva še ne upošteva vzroka nekega dejanja, kasneje pa je že pozoren na to, ali je nekaj storjeno nalašč ali nehote. Pozoren postane na to, kaj nekdo z vedenjem želi doseči.

2.4.2 Konvencionalna stopnja (10–13 let)

Otrok začne razlikovati med vedenjem, ki velja za dobro, sprejemljivo, in tistim, ki ga okolje zavrača. Sprejemljivo vedenje je tisto, ki ima v ozadju dober namen in ki ga podpirajo njemu pomembni ljudje.

Pravila družbe sprejema slepo, brez kritične presoje in ne dopušča nobenih izjem.

»Moralno sodbo, ki se je ravnala predvsem po sodbi drugih, zamenja sodba, ki jo narekujejo ponotranjena načela in pravila.« (M. Zupančič, 1991, str. 152) [3]

2.4.3 Postkonvencionalna stopnja (nad 13 let)

Posameznik presoja glede na lastne vrednote, ne glede na mnenje drugih ljudi. Posameznik spozna, da so družbena pravila sicer potrebna, da sistem deluje, da pa jih je včasih potrebno spremeniti. Pri kršenju pravil so upoštewane okoliščine, ki so pripeljale do tega. Bolj kot družbene norme so pomembne vrednote □ življenje, pravičnost, poštenost, dostojanstvo, enakost, spoštovanje ... – po katerih posameznik uravnava svoje življenje ne glede na to, v kateri kulturi ali družbenem sistemu živi. Kršitve oz. odstopanja od notranjih prepričanj povzročijo močne občutke krivde.

Razlika med moralnim presojanjem mladostnika od otrokovega se po mnenju dr. Maje Zupančič zrcali tudi v naslednjem citatu.

»Pomembno merilo, s katerim presoja dejanja, je skrito tudi v njegovi potrebi, da ga druge osebe spoštujejo in upoštevajo kot samostojnega ter odgovornega človeka.« (M. Zupančič, 1991, str. 154)[3]

»Čas pojavljanja postkonvencionalne stopnje je precej odvisen od stopnje izobrazbe in inteligentnosti ljudi.« (B. Babšek, 2009, str. 171)[1]

Na tej stopnji »... dobijo glavno vlogo univerzalna etična načela.« (M. Zupančič, 1991, str. 154)[3]

Zupančičeva (isto, str. 155) [3] vseh šest stopenj v razvoju moralnega presojanja na kratko označi takole:

Predkonvencionalni stopnji

1. Pravilo spoštujem zato, ker se bojim kazni ali iščem pohvalo.
2. Pravilo upoštevam zato, ker bom na ta način prišel do želenega cilja.

Konvencionalni stopnji

3. Pravila se držim zato, ker želim, da bi me drugi sprejeli medse kot sebi enakega, odobravalijo moje ravnanje in me spoštovali.
4. Pravilo je nekaj takšnega, česar se je treba držati, in zato se ga tudi držim. Pravila so ljudje postavili zato, da vlada red in mir.

Pokonvencionalni stopnji

5. Po pravilih se ravnamo zato, ker je to za ljudi najboljše in ker na ta način lahko uredijo svoje medsebojne odnose. Ustvarjamo jih vsi, po potrebi jih lahko tudi spremenimo.
6. Ravnam se po moralnih načelih, ki so del mene samega – v nasprotnem primeru imam občutek krivde, se obtožujem ipd. Sam sem dognal, kaj je prav, če menijo drugi drugače, pod njihovim pritiskom ne bom spremenil svojega prepričanja.

»Na prvih dveh stopnjah so tako razlogi za dejanja kot nadzor nad dejanji zunanji. Na drugih dveh stopnjah so razlogi (motivi) za dejanja sicer notranji, toda merila in nadzor izvirajo iz

zunanjih dejavnikov. Ko gre razvoj proti zadnjima stopnjama moralnega presojanja, tj. peti in šesti, postanejo tako razlogi za ravnanje kot nadzor nad njim nekaj notranjega.« (M. Zupančič, 1991, str. 164)[3]

Stopnje se med seboj ne izključujejo, velja pa, da ena prevladuje. Ne prehodijo vsi ljudje vseh razvojnih stopenj in ne dosežejo vsi najvišje. Ljudje se razlikujejo tudi po času, ki ga potrebujejo za prehod med stopnjami. S prehodi na višjo stopnjo moralnega razvoja posameznik gradi svojo lastno identiteto.

Prehodi, ki zahtevajo nove prilagoditve, se pojavijo zaradi širjenja socialnega okolja in izkušenj pri posamezniku, večja pa se tudi njegova sposobnost vživljanja v različne perspektive.

2.5 Kaj vpliva na razvoj vrednot?

Poleg starosti posameznika na razvoj in sprejemanje vrednot pomembno vplivajo še vsi dejavniki socializacije (družina, vrstniki, mediji, religija, družbeni sistemi ipd.) in še posebno verske, gospodarske in politične razmere.

V obdobju adolescence veliko vrednot pridobivamo od vrstnikov ali medijev. Od vrstnikov skozi proces identifikacije in vključevanja v skupine druženja prevzemamo skupne vrednote, isti modeli vedenja so lahko vstopnica pripadnosti.

Šola ima pravila zelenega vedenja in učitelje kot vzornike.

Skozi proces socializacije vrednote spoznavamo, bolj ali manj sprejemamo in bolj ali manj ponotranjimo. Tiste, s katerimi se poistovetimo, postanejo del nas in smo zanje pripravljeni marsikaj žrtvovati.

V obdobju adolescence so na posebni preizkušnji vrednote družine. Otroku namreč sprejema vrednote najprej od staršev, v obdobju adolescence pa so le-te na veliki preizkušnji. Adolescent jih preizkuša v različnih življenjskih situacijah, in če mu ne ustrezajo, jih zamenja. Za razvoj vrednot v družini je zelo pomemben stil vzgoje. Pomembne so jasne meje in hkrati dovoljena možnost sodelovanja. Otroku sprva posnema vedenje drugih članov družine, od katerih dobiva tudi povratne informacije o svojem vedenju. Vrednote družine brani. Če starši nagrade in kazni prilagajajo resnosti storjenih napak, lahko otrok začne spoznavati, da dejanja niso samo dobra in slaba, ampak ima vsaka stran tudi stopnje (npr. bolj ali manj dobro, bolj ali manj slabo).

Z vstopom v adolescenco otrok prehaja iz položaja absolutnega spoštovanja odraslih članov skupine v položaj, ko pri določanju vedenjskih pravil lahko sodeluje in odloča o njihovem spreminjanju. Za moralni razvoj je izjemnega pomena, da imajo starši posluš za interese in želje otroka, ob tem pa ga seznanjajo z možnimi posledicami njegovih dejanj.

2.6 Pomen vrednot za posameznika in družbo

Vrednote so motivacija našega ravnanja, vplivajo pa tudi na načine zadovoljevanja naših potreb. Na osnovi naših vrednot se odločamo, kako bomo zadovoljili svoje potrebe. Pri tehtanju, kateri vrednoti dati prednost oz. ali se ravnati skladno z njo ali v želji po zadovoljitvi potrebe, pridemo ljudje nemalokrat do notranjih konfliktov. Rešujemo jih z premislekom o tem, kaj se nam zdi vrednejše. Lestvice pomembnosti vrednot so pri ljudeh različne, močno pa vplivajo na oblikovanje naših medosebnih odnosov. Velja namreč, da se med sabo bolje razumemo tisti, ki imamo iste lestvice vrednot in so nam v življenju pomembne iste stvari.

2.7 Družbene norme

Nekatere vrednote so skupne večji skupini ljudi v nekem časovnem obdobju. Te so zaščitene z družbenimi normami, ki imajo smisel v zagotavljanju reda. »To so pravila o sprejemljivem in pričakovanem obnašanju v določeni družbi, ki se nanašajo na različna področja življenja. Vrednote so splošne smernice vedenja, norme, ki izvirajo iz njih, pa so konkretni napotki za ravnanje.« (A. Kompare, 2008, str. 175)[2]

Nekatera pravila so zapisana, druga pa se prenašajo s kulturo, z izročili, vero ipd. Pomenijo kompas za orientacijo, kaj je prav in dobro ter kaj je slabo, narobe.

Družbene vrednote se skozi čas tudi spreminjajo, na prehodih od starih vrednot k novim pa lahko prihaja do t. i. krize vrednot. To je čas, ko stare vrednote izgubljajo vrednost (ljudje pa kompas, kaj je prav in kaj narobe), novih pa še ni. To je čas, ko zaradi negotovosti ljudi pogosteje prihaja do odklonskega vedenja.

3 EKSPERIMENTALNI DEL NALOGE

3.1 Anketa

3.1.1 Populacija in vzorec

V anketiranje je bilo vključenih 73 devetošolcev Osnovne šole Vojnik. Po pregledu izpolnjenih vprašalnikov sem ugotovila, da je pet anket izpolnjenih neresno, zato sem jih morala izločiti. V končno študijo sem tako vključila 30 anket fantov (44 %) in 38 anket deklet (56 %). Skupno sem analizirala 68 anket.

Anketiranje sem izvedla v drugem tednu decembra 2013, in sicer na razrednih urah devetošolcev.

Po stopnjah ameriške psihologinje E. Hurlockove sodimo devetošolci v obdobje zgodnjega mladostništva (med 12. in 14. letom) in srednjega mladostništva (med 14. in 17. letom).

3.1.2 Obdelava ankete

Anketo sem obdelala ločeno po spolu, in sicer tako, da sem najprej zapisala vse možne odgovore in preštela njihovo pojavnost. Zaradi lažje predstavitve in primerjave rezultatov sem posamezne odgovore družila v kategorije.

Pri predstavitvi odgovorov je pomembno število posameznih odgovorov in mesto uvrstitve po pomembnosti.

Najprej sem izračunala mesto povprečne razvrstitve odgovora (rang), potem pa sem posamezne odgovore predstavila še v odstotkih. Delež posredovanih vrednot sem po Muskovi hierarhiji vrednot predstavila še primerjalno med spoloma.

Za večjo nazornost sem dobljene rezultate predstavila s pomočjo grafikonov.

3.1.3 Analiza ankete

V prvem delu ankete je bilo potrebno zapisati pet vrednot, ki posamezniku največ pomenijo. Nato jih je bilo potrebno rangirati oz. razvrstiti po pomembnosti od 1 do 5, pri čemer je 1 pomenila najpomembnejšo vrednoto, 5 pa najmanj pomembno.

Vrednote so označene z različnimi barvami, pri čemer vijolična pomeni hedonske vrednote, rdeča potence, modra moralne in zelena vrednote izpolnitve in dovršitve posameznikove eksistence.

VREDNOTE	FANTJE N = 30 (44 %)	POVPREČNI RANG TE VREDNOTE	DEKLETA N = 38 (56 %)	POVPREČNI RANG TE VREDNOTE
zabava	2	3,5	2	4,5
hrana	4	4,25	1	5
pijača	3	4,33	/	/
šport	11	2,81	4	3,5
počitek	1	3	/	/
varnost	2	5	/	/
prosti čas	3	4,66	2	4,5
denar	3	2,33	10	4,7
uspeh	/	/	7	4,57
materialne dobrine	22	2,68	4	2,25
iskrenost	2	3	8	3,38
svoboda	2	4	2	4,5
ljubezen	8	3,13	21	3,33
prijateljstvo	22	2,55	37	2,73
družinska sreča	21	2,14	36	1,58
spoštovanje	/	/	3	4
znanje	9	3,44	14	3,79
umetnost-glasba	9	3,89	1	2
vera	4	3,75	/	/
sreča	11	2,82	20	3,65
življenje	1	5	/	/
zdravje	10	3,2	18	2,28

Legenda: po barvi pisave

Hedonske vrednote
Potenčne vrednote
Moralne vrednote
Vrednote izpoljenosti in dovršitve posameznikove eksistence

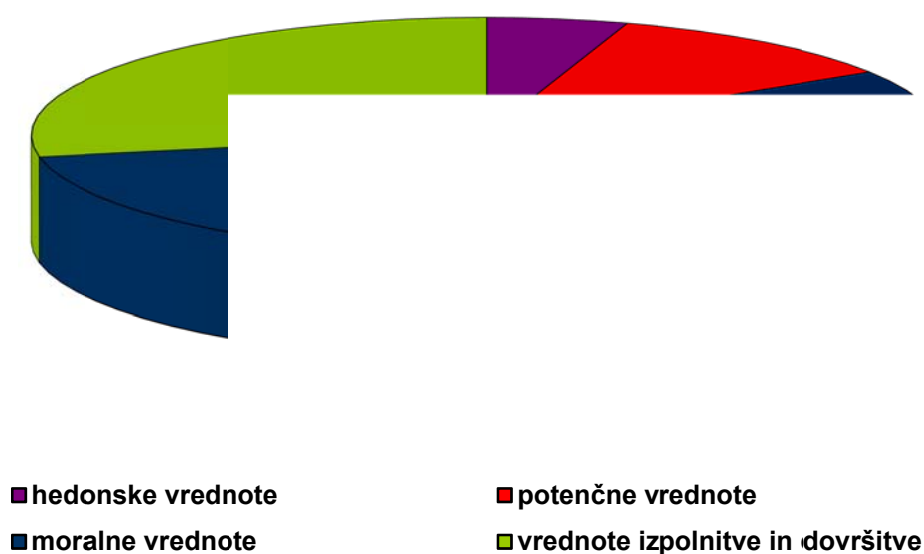
Tabela 2: Vrednote in povprečni rangi vrednot ločeno po spolu

Iz tabele je razvidno, da je največ fantov zapisalo, da ceni materialne dobrine (22), prijateljstvo (22) in družinsko srečo (21). Tudi največ deklet ceni prijateljstvo (37) in družinsko srečo (36). Najvišji rang je pri dekletih in pri fantih dobila družinska sreča (pri dekletih 1,58, pri fantih pa 2,14).

Vrednote sem prikazala tudi po Muskovi razvojni hierarhiji vrednot, in sicer ločeno po spolu. Uporabljene so iste barve kot pri zgornji preglednici, da so rezultati lažje vidni.

VRENOTE	ŠTEVILO ODGOVOROV	ODSTOTEK
Hedonske vrednote	9	5 %
Potenčne vrednote	21	11 %
Moralne vrednote	107	56 %
Vrednote izpolnjenosti in dovršitve posameznikove eksistence	53	28 %

Tabela 3: Delež vrednot po Muskovi razvojni hierarhiji vrednot pri dekletih

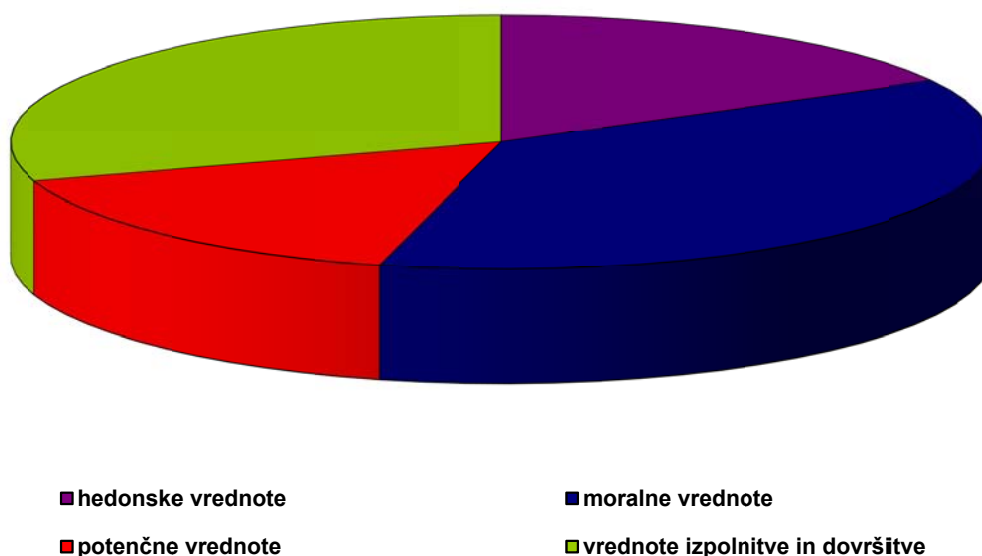

Grafikon 1: Delež vrednot po Muskovi razvojni hierarhiji vrednot pri dekletih

Odgovori kažejo, da dekleta najbolj cenimo moralne vrednote (kar 56 % odgovorov), najmanj pa hedonske vrednote (le 5 % odgovorov).

VREDNOTE	ŠTEVILO ODGOVOROV	ODSTOTEK
Hedonske vrednote	26	17 %
Potenčne vrednote	25	16 %
Moralne vrednote	55	37 %
Vrednote izpoljenosti in dovršitve posameznikove eksistence	44	30 %

Tabela 4: Delež vrednot po Muskovi hierarhiji vrednot pri fantih

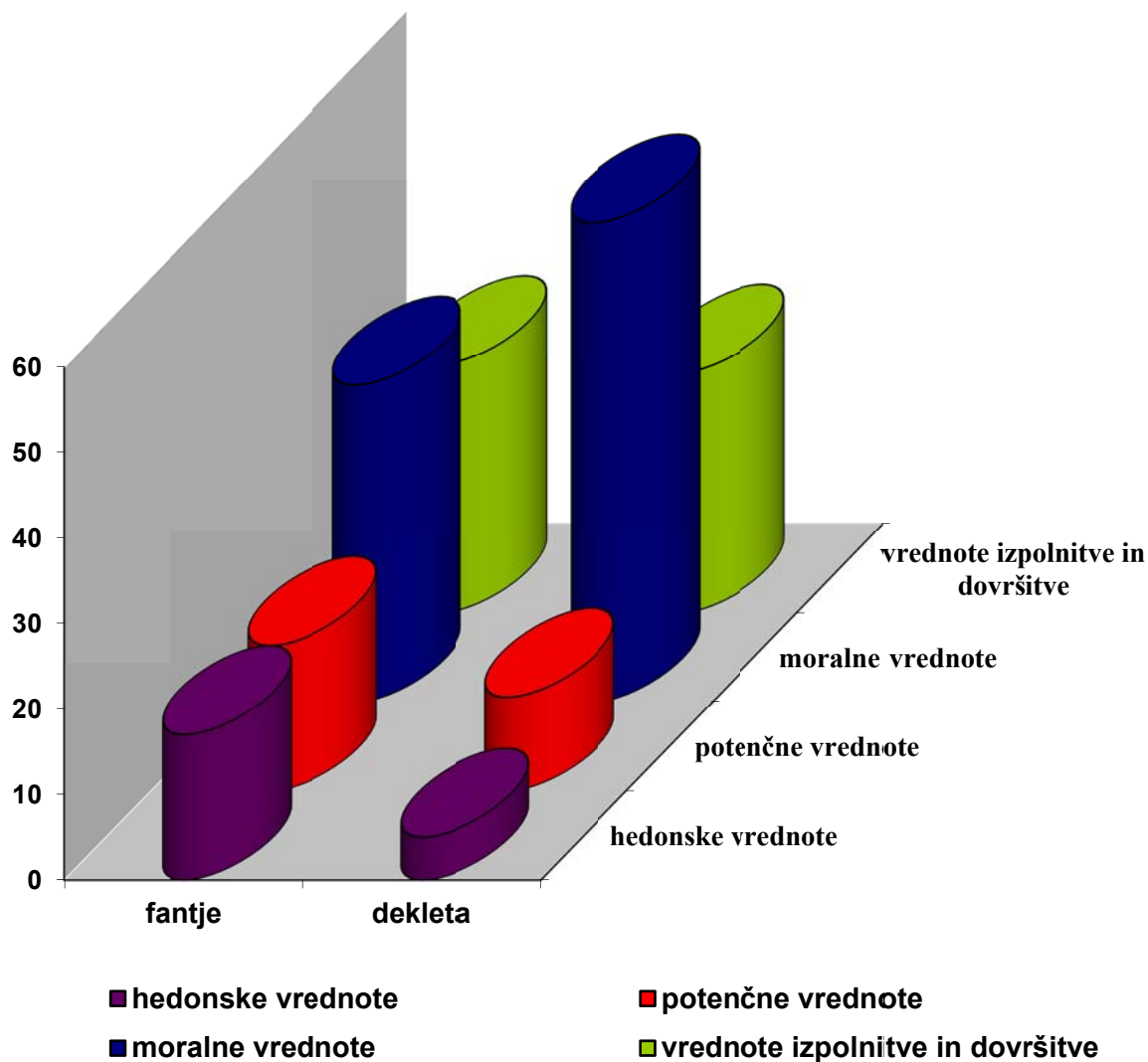
Grafikon 2: Delež vrednot po Muskovi razvojni hierarhiji vrednot pri fantih

Tudi fantje najbolj cenijo moralne vrednote, le da razlika pri njih ni tako zelo očitna (37 %). Fantje najmanj cenijo potenčne vrednote (16 %).

Ker me je zanimalo, ali spol vpliva na vrednote, odgovore na vprašanje prikazujem še v primerjalni tabeli oz. grafikonu.

VREDNOTE	ODSTOTEK	
	FANTJE	DEKLETA
Hedonske vrednote	17 %	5 %
Potenčne vrednote	16 %	11 %
Moralne vrednote	37 %	56 %
Vrednote izpoljenosti in dovršitve posameznikove eksistence	30 %	28 %

Tabela 5: Delež vrednot po Muskovi hierarhiji vrednot – primerjava po spolu

Grafikon 3: Delež vrednot po Muskovi hierarhiji vrednot - primerjava po spolu

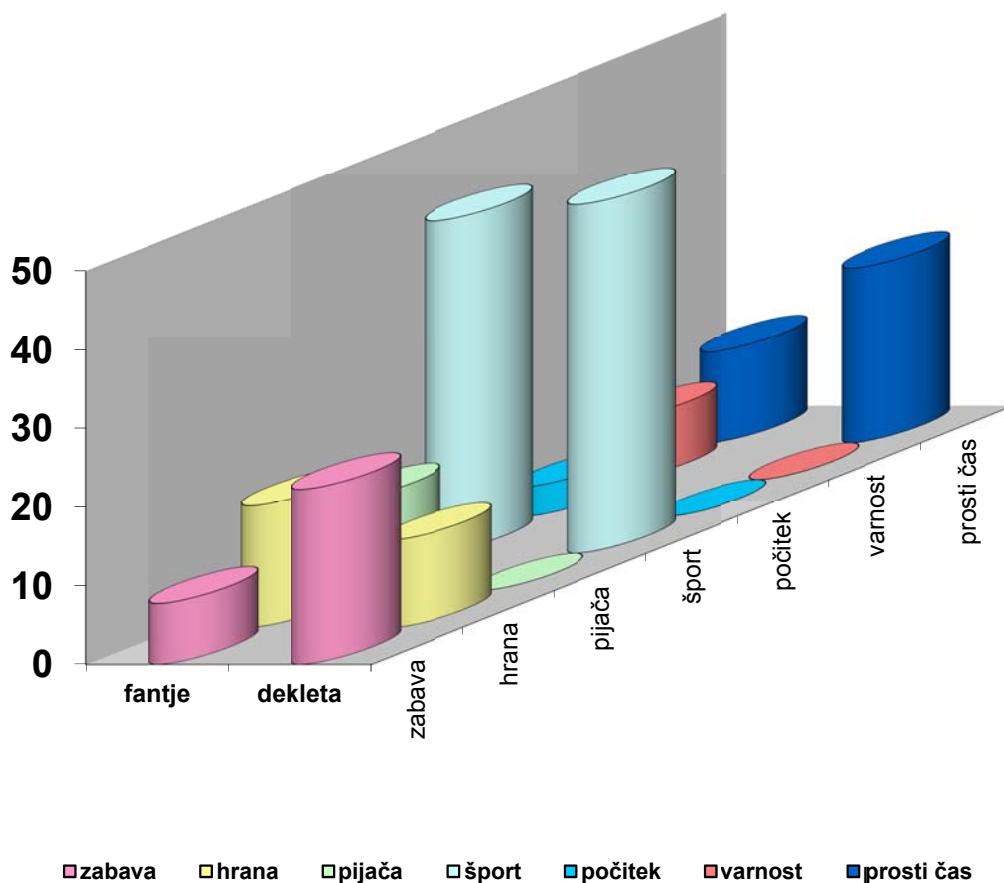
Primerjava po spolu kaže, da razlike med odgovori niso velike. Največ fantov in deklet ceni moralne vrednote (56 % deklet in 37 % fantov). Najbolj cenjene vrednote naše generacije so torej tiste, ki sodijo v kategorijo moralnih vrednot.

Fantje najmanj cenijo potenčne (16 %), medtem ko dekletom najmanj pomenijo hedonske vrednote (5 %), ki tudi pri fantih niso preveč zastopane (17 %). Približno enako cenimo vrednote izpolnitve in dovršitve posameznikove eksistence (fantje 29 %, dekleta pa 28 %).

V nadaljevanju posamezne kategorije vrednot primerjam znotraj njih samih.

VREDNOTE	FANTJE		DEKLETA	
	ŠTEVILO	ODSTOTEK	ŠTEVILO	ODSTOTEK
zabava	2	7,7 %	2	22,2 %
hrana	4	15,4 %	1	11,1 %
pijača	3	11,5 %	/	/
šport	11	42,3 %	4	44,4 %
počitek	1	3,8 %	/	/
varnost	2	7,7 %	/	/
prosti čas	3	11,5 %	2	22,2 %

Tabela 6: Primerjava med spoloma – hedonske vrednote

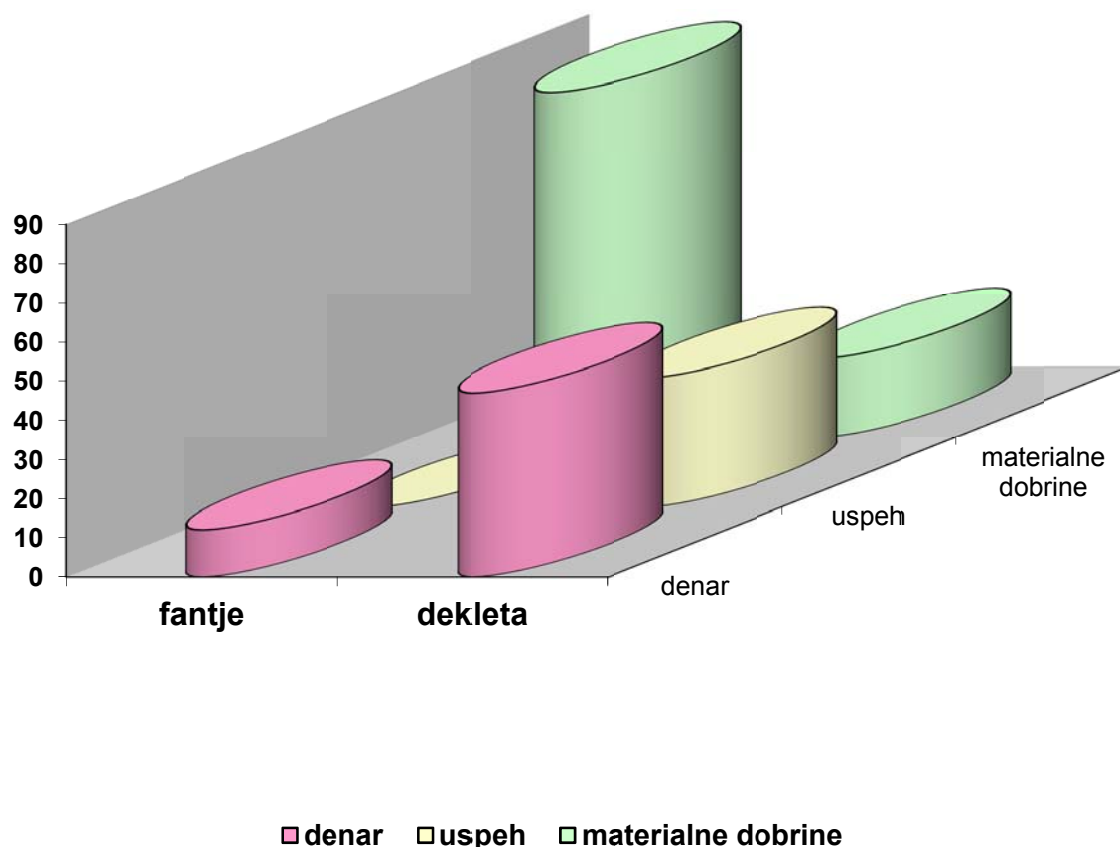

Grafikon 4: Primerjava med spoloma – hedonske vrednote

Med hedonskimi vrednotami je pri obeh spolih najbolj cenjen šport (pri fantih 42,3 %, pri dekletih pa 44,4 %). Dekleta za najpomembnejše vrednote niso zapisala dobre pijače, počitka in varnosti, ki pa so jih fantje. Med zapisanimi vrednotami dekleta najmanj cenijo hrano (11,1 %), fantje pa počitek (3,8 %)

VREDNOTE	FANTJE		DEKLETA	
	ŠTEVILO	ODSTOTEK	ŠTEVILO	ODSTOTEK
denar	3	12 %	10	47 %
uspeh	/	/	7	33 %
materialne dobrine	22	88 %	4	20 %

Tabela 7: Primerjava med spoloma – potenčne vrednote

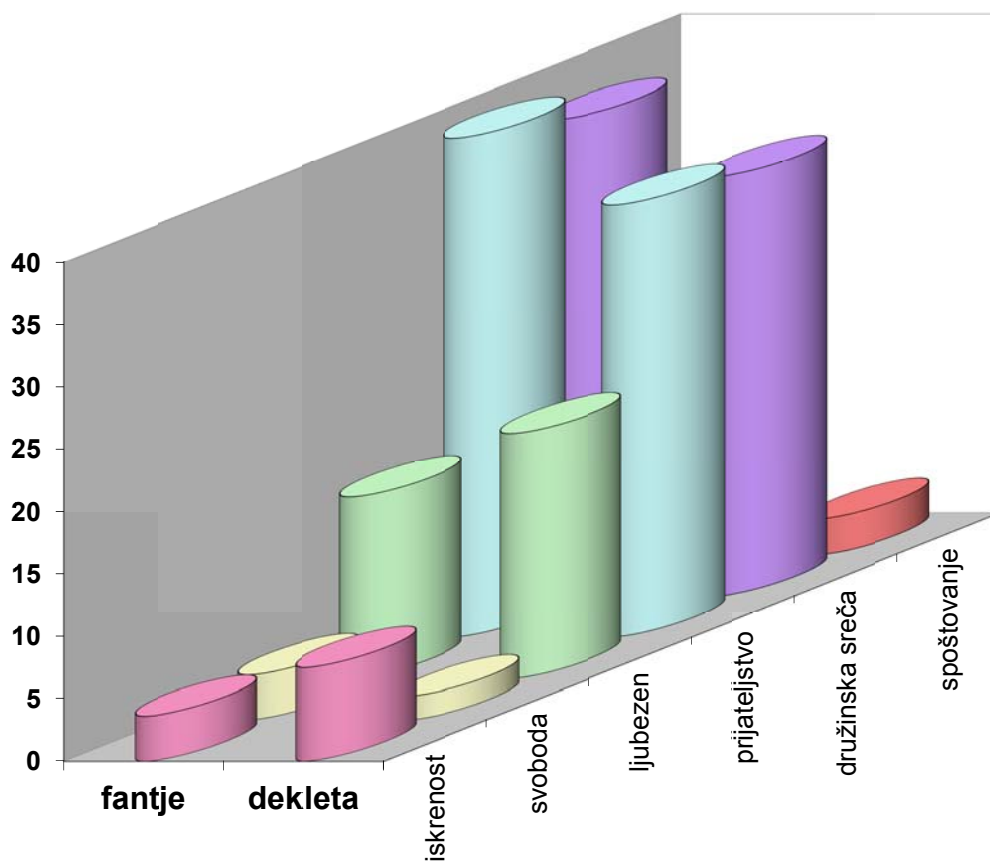

Grafikon 5: Primerjava med spoloma - potenčne vrednote

Med potenčnimi vrednotami fantje najbolj cenijo materialne dobrine (88 %), kot so računalnik, televizija, telefon in podobno. Dekleta najbolj cenijo denar, in sicer v kar 47 %, fantom pa se ta zdi najmanj pomemben – izbralo ga je namreč le 12 % vprašanih. Noben fant ni zapisal, da se mu zdi pomemben uspeh, ki ga ceni 33 % deklet. Dekleta najmanj cenijo materialne dobrine (20 %).

VREDNOTE	FANTJE		DEKLETA	
	ŠTEVILO	ODSTOTEK	ŠTEVILO	ODSTOTEK
iskrenost	2	3,6 %	8	7,5 %
svoboda	2	3,6 %	2	1,9 %
ljubezen	8	14,5 %	21	19,6 %
prijateljstvo	22	40 %	37	34,6 %
družinska sreča	21	38,2 %	36	33,6 %
spoštovanje	/	/	3	2,8 %

Tabela 8: Primerjava med spoloma – moralne vrednote

■ iskrenost
 ■ svoboda
 ■ ljubezen
 ■ prijateljstvo
 ■ družinska sreča
 ■ spoštovanje

Grafikon 6: Primerjava med spoloma - moralne vrednote

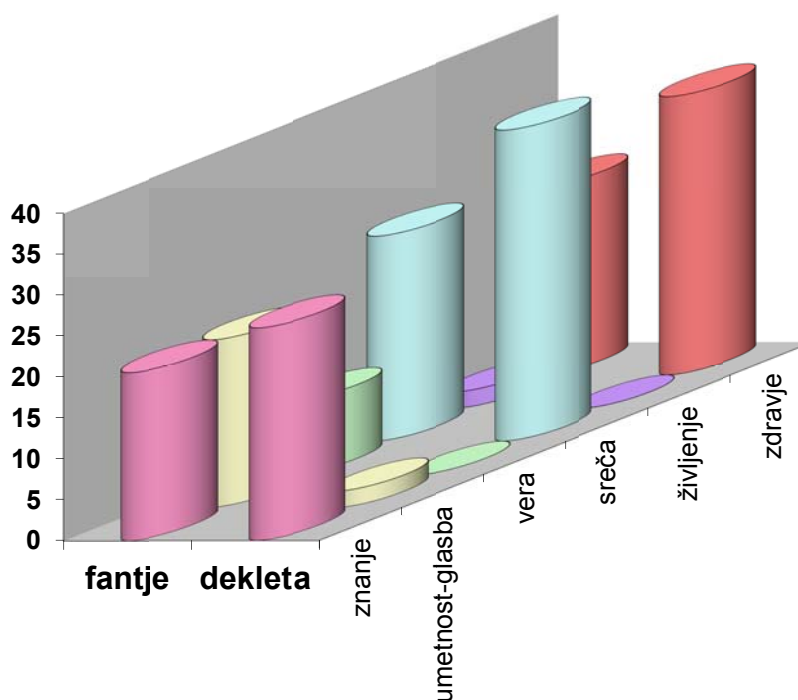
Med moralnimi vrednotami tako fantje kot dekleta najbolj cenijo prijateljstvo, čeprav se je zelo visoko pri obeh spolih uvrstila tudi družinska sreča. Za 34,6 % deklet je najpomembnejše prijateljstvo, za 33,6 % pa družinska sreča. 40 % fantih meni, da je prijateljstvo

najpomembnejša moralna vrednota, 38,2 % pa jih je izbralo družinsko srečo. Fantje spoštovanja niso omenili, dekleta pa le v 2,8%.

Fantom se zdita od zapisanih najmanj pomembni vrednoti iskrenost in svoboda (oboje 3,6 %), dekletom pa samo svoboda (1,9 %).

VREDNOTE	FANTJE		DEKLETA	
	ŠTEVILO	ODSTOTEK	ŠTEVILO	ODSTOTEK
znanje	9	20,5 %	14	26 %
umetnost-glasba	9	20,5 %	1	2 %
vera	4	9 %	/	/
sreča	11	25 %	20	38 %
življenje	1	2 %	/	/
zdravje	10	23 %	18	34 %

Tabela 9: Primerjava med spoloma – vrednote izpolnitve in dovršitve posameznikove eksistence

■ znanje ■ umetnost-glasba ■ vera ■ sreča ■ življenje ■ zdravje

Grafikon 7: Primerjava med spoloma - vrednote izpolnitve in dovršitve posameznikove eksistence

Med vrednotami izpolnitve in dovršitve posameznikove eksistence dekleta ne omenjajo vere in življenja. Najmanj pomembna med zapisanimi se jim zdi umetnost, in sicer glasba (2 %). Fantom se zdi najmanj pomembno življenje (2 %). Obema spoloma se zdi v življenju med zapisanimi vrednotami najpomembnejša sreča, in sicer kar 25 % fantom in 38 % deklet.

V drugem delu ankete so anketiranci morali zapisati, kdo vse vpliva na oblikovanje njihovih vrednot, in vpliv rangirati po pomembnosti od 1 do 5. Tako kot pri prvem vprašanju so z 1 označili najpomembnejši vpliv, s 5 pa najmanj pomembnega.

Vplive sem, ločeno po spolu, prikazala v tabeli. Najprej sem preštela odgovore za nek vpliv, nato pa izračunala povprečni rang tega vpliva.

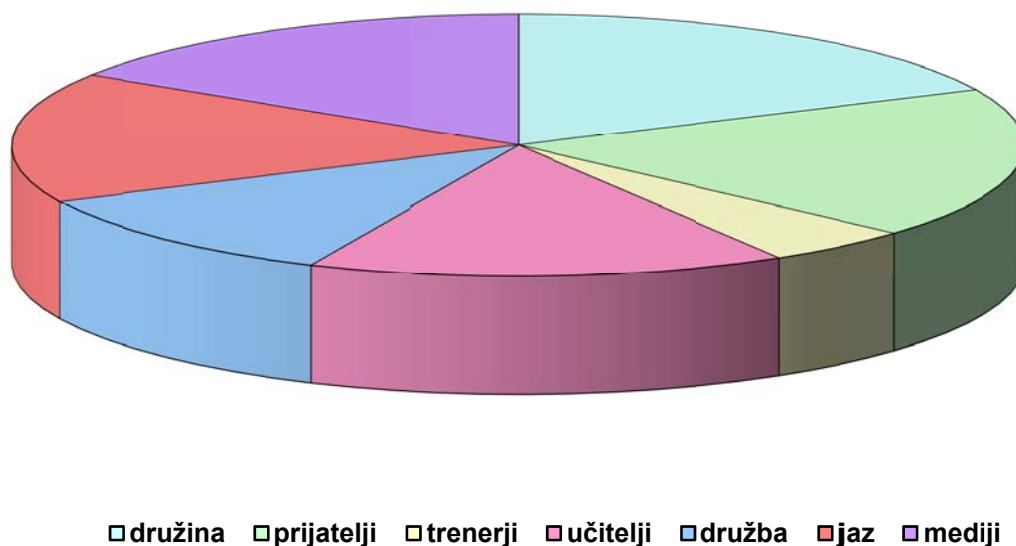
VPLIV	FANTJE N = 30 (44 %)	POVPREČNI RANG TEGA VPLIVA	DEKLETA N = 38 (56 %)	POVPREČNI RANG TEGA VPLIVA
družina	27	2,07	37	1,32
prijatelji	28	2,64	38	2,32
trenerji	7	2,57	7	3,57
učitelji	23	3,96	31	4,23
družba	17	3,53	28	3,21
jaz	24	2,58	24	3,13
mediji	24	3,71	25	4,48

Tabela 10: Vpliv na oblikovanje vrednot in povprečni rang po spolu

Ugotovila sem, da je pri obeh spolih največ anketiranih zapisalo, da nanje vplivajo prijatelji. To je namreč zapisalo 28 fantov in vsa dekleta, se pravi 38. Kljub temu ima največji vpliv nanje družina. Pri dekletih se to lepo vidi s povprečnim rangom 1,32, pri fantih pa 2,07. Najmanj anketiranih (sedem) je pri obeh spolih zapisalo, da nanje vplivajo trenerji. Najmanjši vpliva na dekleta imajo mediji (povprečen rang 4,48), na fante pa učitelji (povprečen rang 3,96).

VPLIV	ŠTEVILO	ODSTOTKI
družina	27	18 %
prijatelji	28	18,7 %
trenerji	7	4,7 %
učitelji	23	15,3 %
družba	17	11,3 %
jaz	24	16 %
mediji	24	16 %

Tabela 11: Vpliv na oblikovanje vrednot pri fantih

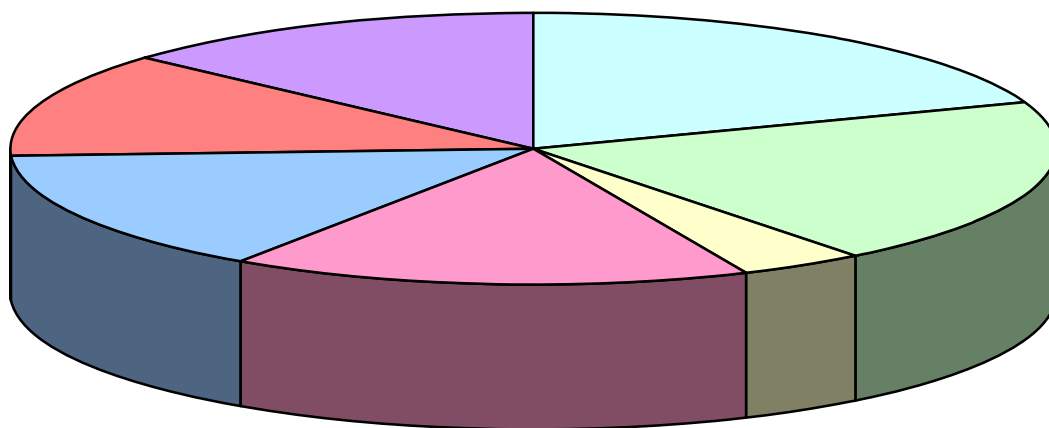

Grafikon 8: Vpliv na oblikovanje vrednot pri fantih

Največ fantov je zapisalo, da na oblikovanje in razvoj njihovih vrednot vplivajo prijatelji (18,7 %), najmanj pa, da nanje vplivajo trenerji (4,7 %).

VPLIV	ŠTEVILO	ODSTOTKI
družina	37	19,5 %
prijatelji	38	20 %
trenerji	7	3,7 %
učitelji	31	16,3 %
družba	28	14,7 %
jaz	24	12,6 %
mediji	25	13,2 %

Tabela 12: Vpliv na oblikovanje vrednot pri dekletih

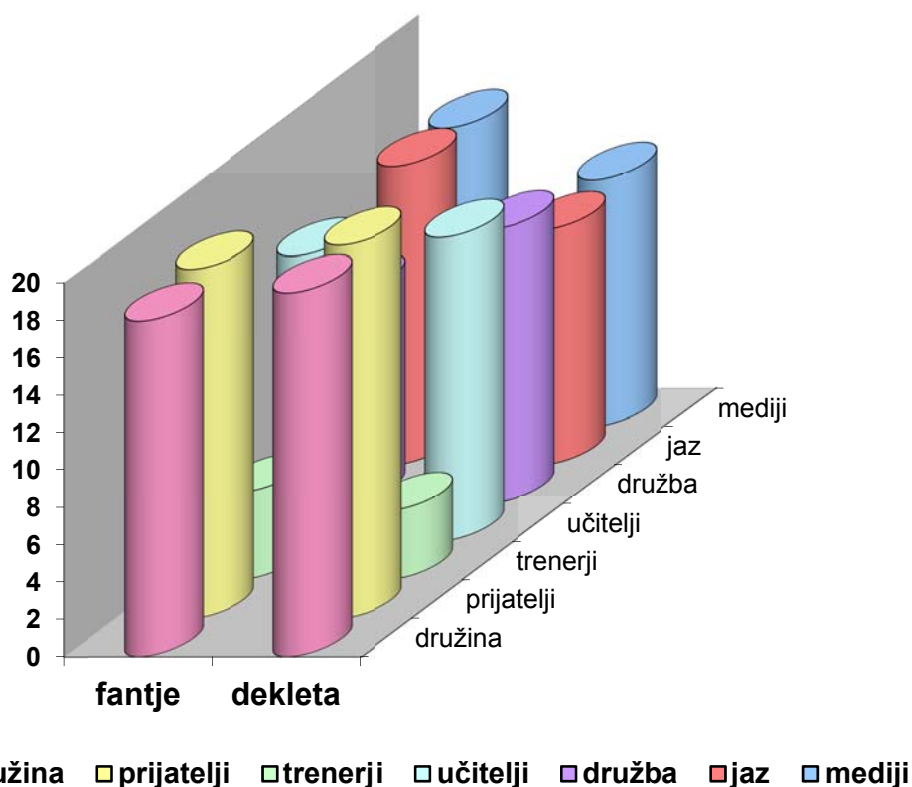
□ družina □ prijatelji □ trenerji □ učitelji □ družba □ jaz □ mediji

Grafikon 9: Vpliv na oblikovanje vrednot pri dekletih

Največ deklet je zapisalo, da na oblikovanje njihovih vrednot vplivajo prijatelji (20 %), najmanj pa, da nanje vplivajo trenerji (3,7 %).

VPLIV	FANTJE		DEKLETA	
	ŠTEVILO	ODSTOTEK	ŠTEVILO	ODSTOTEK
družina	27	18 %	37	19,5 %
prijatelji	28	18,7 %	38	20 %
trenerji	7	4,7 %	7	3,7 %
učitelji	23	15,3 %	31	16,3 %
družba	17	11,3 %	28	14,7 %
jaz	24	16 %	24	12,6 %
mediji	24	16 %	25	13,2 %

Tabela 13: Vpliv na oblikovanje vrednot – primerjava med spoloma

Grafikon 10 : Vpliv na oblikovanje vrednot - primerjava med spoloma

Na največ devetošolcev naše šole pri oblikovanju vrednot vplivajo prijatelji (18,7 % fantov in 20 % deklet). Na drugem mestu po vplivu je pri obeh spolih družina (18 % fantov in 19,5 % deklet), na tretjem pa pri fantih lastna osebnost (16 %) in mediji (16 %), pri dekletih pa učitelji (16,3 %).

3.2 Intervju

3.2.1 Intervju z ravnateljico Majdo Rojc

Gospa Majda Rojc je večino svoje delovne dobe ravnateljica. Trenutno ji teče peti mandat. Za njeno delo na področju vzgoje in izobraževanja ji je bil podeljen zlati grb Občine Vojnik. Odlikuje jo predanost delu, mladi pa jo poznamo kot dobro poslušalko vseh naših težav in skrbi in prijazno ter modro sogovornico. Podpira številne šolske in obšolske dejavnosti, redno spremlja naše uspehe in udejstvovanja.

Od česa so odvisne vrednote človeka in še posebno vrednote adolescenta?

Prepričana sem, da so vrednote vsakega človeka in tudi adolescenta v največji meri odvisne od družinskih vrednot.

Definitivno si odrasel človek izoblikuje vrednote tudi na podlagi lastnega vrednostnega sistema, na katerega pa vplivajo njegov socialni položaj, formalna in neformalna izobrazba, želja po dobri samopodobi ...

Kakšen vpliv ima šola na razvoj vrednot adolescenta?

Šola lahko in mora vplivati na razvoj vrednot. Vsak učni predmet ima vrednote vključene v učni načrt. Seveda ne vsi v enaki meri. O vrednotah lahko veliko govorimo pri razrednih urah, izbirnih predmetih (filozofija za otroke), DKE, slovenščini itd. Na naši šoli se s področjem vrednot ukvarja tudi šolski parlament. Vsekakor pa ima šola velik neformalni vpliv, to je vpliv vrstnikov in njihovega »internega« sprejemanja vrednot, ki pa ni vedno skladen z obče veljavnimi sistemom oziroma rangom vrednot.

Kako, če sploh, so vrednote adolescenta odvisne od socialnega statusa družine?

Zagotovo so. Čeprav so osnovne vrednote za vse enake, npr. poštenje, dobrot, delavnost, znanje, solidarnost ..., jih nekateri težje uresničujejo. Znanje oziroma splošno izobrazbo in nadstandardno vedenje lažje pridobivajo otroci, ki živijo v finančno dobro situiranih družinah, kjer starši poskrbijo za ogled znamenitosti, dodatno literaturo in zunanjo strokovno pomoč, če je le-ta potrebna. Hkrati otrokom omogočajo sodelovanje v številnih obšolski dejavnostih itd.

Ali na vrednote vpliva spol?

Na temeljne vrednote ne. Seveda pa imajo fantje in dekleta tudi »podsistema« vrednot, ki pa se zagotovo razlikujeta.

Katere so po vašem mnenju vrednote adolescentov?

Družina, »statusni« položaj med vrstniki, uspešnost na učnem, glasbenem ali športnem področju, zunanja podoba ...

Ali se vrednote današnjih adolescentov razlikujejo od vrednot v času vašega šolanja?

Kako?

Naše, bolje rečeno moje vrednote so bile: srečna družina (imela sem jo), dober učni uspeh, medsebojna pomoč in solidarnost. Danes mislim, da je solidarnosti in medsebojne pomoči

manj, je pa velika želja imeti vpliv na vrstnike oziroma biti med njimi opazen, če ne gre v pozitivnem smislu, se pač posameznik (željan pozornosti) odloči za negativnega.

Katere vrednote so po vašem mnenju najpomembnejše v življenju?

Dobrota, poštenje, toleranca, empatija in skromnost v najširšem pomenu, kar vključuje družino, delovno sredino, prijatelje ... Ne maram napuha, težko sprejemam vzvišenost. Zelo pogosto se spomnim na misel Pozdravljaj ljudi na poti navzgor, morda jih boš srečal na poti navzdol.

3.2.2 Intervju z učiteljico Mileno Jurgec

Gospa Milena Jurgec je učiteljica slovenskega jezika. Za dolgoletno prostovoljno delo na različnih področjih družbenega in društvenega življenja v kraju ji je bil podeljen zlati grb Občine Vojnik. Skozi različne dejavnosti skrbi za vzgojo otrok in mladih v šolskem in izvenšolskem prostoru. Je tudi predsednica Krajevne organizacije RK v Vojniku.

Od česa so odvisne vrednote človeka in še posebno vrednote adolescenta?

Prve vrednote dobi otrok doma. Že čisto majhen kar srka vase vse, kar se dogaja doma. Otroku morajo starši s svojim obnašanjem predati vrednote za življenje. Nič ne koristi, če starši vedo, kaj so pomembne vrednote, kako bi se morali otroci obnašati, jim to pripovedujejo, sami so pa daleč od tega, da bi jih upoštevali.

Naslednja stopnjo predstavljajo vrtec, šola in seveda prijatelji. Vemo, da ne smemo čakati, da bi začeli otroke učiti, kaj je dobro in kaj ne šele v šoli. Takrat je že zelo pozno.

Vrednote adolescenta so odvisne od vrednot v družini in vpliva okolja, kajti v tem času je človek zelo občutljiv in je zelo odvisno od tega, s kom se druží.

Zelo zanimiv se mi zdi odgovor p. Christiana Gostečnika na vprašanje neke mame, kako naj odreagira, ko si njena hči, ki je lepo vzgojena, pozna vrednote življenja in ji popolnoma zaupa, želi s prijateljicami v disko. Odgovoril ji je, da je njena hči dobri angel. Ko bo šla v disko, naj gre z njo prijateljica, ki je tudi dobri angel, ker bo na tak način imela dobro zaščito, saj bosta dve močnejši in ne bosta padli pod negativni vpliv okolice.

Kakšen vpliv ima šola na razvoj vrednot adolescenta?

Šola je ustanova, ki uči in vzgaja. Vzgaja z rednim programom, interesnimi dejavnostmi, na hodniku, pri malici, kosilu, na različnih kulturnih prireditvah ... To, da otrok vzame toliko hrane, kot jo poje, je ena izmed temeljnih vrednot, saj hrane ne meče stran. V današnjem času hrano, ki ostane, razdelijo otrokom, ki so v podaljšanem bivanju, pa si težko plačajo popoldansko malico, delijo jo posameznikom in družinam, ki si je ne morejo kupiti. Zelo pomembno je, da otrok razume, da lahko pomaga nekomu, ki pomoč potrebuje, in da se ne norčuje iz tistega, ki je reven. V raziskovalnih nalogah, krožkih Rdečega križa, društvu Mladi gasilec, šolskem parlamentu, na razrednih urah ..., povsod lahko adolescent razvija vrednote, če jih že ima, ali pridobi, če jih nima.

Kako, če sploh, so vrednote adolescenta odvisne od socialnega statusa družine?

To je zelo različno. Za otroka, ki ima starše, ki mu od rojstva naprej razvijajo in privzgajajo vrednote za življenje, ni pomemben socialni status družine. Poznam otroke iz dobro situiranih družin, iz srednje in slabo situiranih, ki imajo čut za sočloveka, za pošten odnos do sebe in sočloveka, ki so pripravljeni pomagati. Enako poznam otroke iz različnih družin, ki so zelo "pokvarjeni", če lahko temu tako rečem. Tisti starši, ki so do imetja prišli na nepošten način, to nepoštenost prenašajo na svoje otroke. So svetle, a na žalost tudi temne izjeme. Je pa res, da ljudje, ki živijo v revščini, z malim preživijo, medtem ko se tisti, ki imajo zelo veliko premoženja, zelo težko prilagodijo na slabše. V številčnejših družinah si znajo otroci deliti med seboj, saj vedo, da morajo vsi jesti, vsi morajo biti oblečeni ... To ne pomeni, da edinci tega ne znajo. Spet je odvisno od vzgoje. Že od nekdaj sem občudovala starše, ki so imeli enega ali dva otroke, pa so jim znali čudovito privzgojiti vrednote. Žal je v današnjem času preveč tistih, ki imajo vrednote, kot so denar, razuzdana spolnost že zelo mladih, menjavanje partnerjev, politični uspeh ne glede na posledice za ostale ljudi in zunanja lepota. Znajo zahtevati pravice zase, čeprav so v manjšini, in jih ne zanima, kaj se dogaja z drugimi. Nekatere svoje vrednote želijo vsiliti tudi ostalim.

Ali na vrednote vpliva spol?

Težko bi rekla, da na vrednote vpliva spol. Naredila bi krivico vsem tistim fantom in dekletom, ki so zelo dobri.

Katere so po vašem mnenju vrednote adolescentov?

Adolescenti imajo veliko svojih ciljev in vrednot. Večini je vrednota mir. Mir v družini, šoli, domovini, na svetu. Potem sledijo še znanje, privlačnost, zabava, ugled, urejena družina in sreča v njej, poštenje, vera, pri nekaterih pa tudi denar, goljufija, izkoriščanje vrstnikov na različnih področjih, svoboda v spolnosti ... Na žalost je ta svoboda enostranska, saj v večini negativne posledice nosijo dekleta.

Ali se vrednote današnjih adolescentov razlikujejo od vrednot v času vašega šolanja?

Kako?

Razlikujejo se. Takrat se spomnim, da smo si zelo pomagali, poznali smo težave drug drugega, saj smo se veliko pogovarjali, ko smo hodili v šolo in domov, v cerkev, na prireditve. Bolj smo upoštevali deset božjih zapovedi in smo se jih bali kršiti. Če bi v današnjem času te zapovedi, ki so stare 3000 let, upoštevali, bi ne potrebovali številnih zakonov, ki jih sprejemajo in opuščajo iz dneva v dan, pregovorno pa tako vemo, da so zakoni zato, da se kršijo, vendar to velja samo za nekatere.

Včasih smo učitelje zelo spoštovali. Če smo naredili kaj narobe, so starši spoštovali njihovo odločitev in niso iskali izgovorov, zakaj smo to naredili. Vedeli smo, da nam želijo dobro in da je potrebno, da delamo naloge, saj so bile te namenjene nam, da smo se več naučili, ne pa učiteljem, da bi imeli več dela. Učitelji, duhovniki, zdravniki ... Ti so bili za nas nekaj posebnega. Spoštovali smo starejše ljudi, jim pomagali nositi stvari iz trgovine, jih spoštljivo pozdravljali. Zdaj pa se velikokrat zgodi, da jaz, ki spadam že med starejše, pozdravim mlajše, tudi zelo mlade. Tudi to je zame pomembna vrednota, da sploh opaziš človeka in mu posvetiš trenutek spoštovanja. Vem, da če se otroci tega ne naučijo doma, tega ne morejo znati. Spomnim se, da je moja hči pri treh letih, popoldne vedno pozdravila, ko je šla mimo kioska, čeprav je bil ta prazen, ker je mislila, da je v njem prodajalka, in jo je želela pozdraviti. Še danes je zelo zahtevna glede besedne zveze prosim – hvala in marsičesa ne sliši, če je ne prosiš oz. se ji zahvališ.

Katere vrednote so po vašem mnenju najpomembnejše v življenju?

Meni se zdita v prvi vrsti pomembna poštenje do sebe in drugih ter resnica. Če nisi pošten do sebe, ne moreš biti pošten do drugih. To velja tudi za to, da moraš imeti rad sebe, da imaš lahko rad druge. Laž nikamor ne pelje in jaz jo strašansko sovražim. Z lažjo in resnico je povezan mir in nemir. Resnica in poštenje sta osnova za mir v družini, v šoli, na delovnem mestu, v državi, na svetu ... Pomembno je, da skrbimo za svoje zdravje in potem lahko

pomagamo drugim. Zelo velika vrednota je solidarnost. Pa ne samo v današnjem času, ampak tudi v času brez krize in težav. Izredno veliko mi pomenita družina in medsebojno spoštovanje v družini. Vedno ni lahko, a pomembno je, da znamo odpustiti. Čeprav se nam zdi včasih nemogoče, v končni fazi ostane družina tista, ob kateri dočakamo starost. In veselimo se lahko, ko vidimo, da v veliki meri vrednote živijo naprej. Vsega tega pa verjetno ne bi bila sposobna doživeti, če ne bi imela močne vere, upanja, ljubezni do soljudi in podarjenega veselja do življenja, ki mi je bilo položeno v zibel. Na osnovi vsega tega sem se odločila, da prevzamem skrb za KORK, seveda v prepričanju, da imam odlične sodelavce, ki živijo najlepše vrednote.

3.3 Preverjanje hipotez

- **Hipoteza št. 1:** Spol ne vpliva na vrednote in lestvico vrednot devetošolcev.

Hipoteza DELNO DRŽI.

Rezultati ankete so pokazali, da razlike po kategorijah vrednot niso velike. Največ fantov in največ deklet devetega razreda naše šole je za najpomembnejše izbralo moralne vrednote.

Fantje so v najmanjšem deležu izbrali potenčne, dekleta pa hedonske vrednote.

Znotraj moralnih vrednot je pri fantih in dekletih najpomembnejše prijateljstvo, takoj za njim pa družinska sreča.

Večje razlike se pojavljajo znotraj potenčnih vrednot. Za fante so najpomembnejše materialne dobrine, ki so dekletom najmanj pomembne.

- **Hipoteza št. 2:** Za devetošolce naše šole so najpomembnejše hedonske vrednote.

Hipoteza NE DRŽI.

Rezultati ankete kažejo, da so hedonske vrednote za dekleta najmanj pomembne, za fante pa druge najmanj pomembne.

- **Hipoteza št. 3:** Na lestvico vrednot devetošolcev naše šole pomembno vplivajo družina in prijatelji.

Hipoteza DRŽI.

Povprečni rangi dejavnikov, ki vplivajo na vrednote devetošolcev naše šole, kažejo, da je družina najpomembnejši dejavnik pri obeh spolih, na drugem mestu pa so prijatelji.

- **Hipoteza št. 4:** Devetošolci naše šole cenijo prijateljstvo, ljubezen in družinsko srečo.

Hipoteza DRŽI.

Rezultati ankete kažejo, da so vrednote prijateljstvo, družinska sreča in ljubezen najpogosteje izbrane vrednote znotraj kategorije moralnih vrednot, ki prevladujejo pri obeh spolih.

4 UGOTOVITVE, RAZPRAVA

Vrednote so cilji, ki jih cenimo in jih želimo doseči, jih živeti. Vrednota je nekaj, kar je za posameznika tako pomembno, da ji daje prednost ne glede na situacijo, v kateri se pojavi.

Kljub temu pa vse vrednote za človeka niso enako pomembne.

Glede na pomembnost so urejene v vrednostni sistem in se med seboj povezujejo v vrednostne kategorije. V razvoju človeka se najprej razvijejo vrednote na nižji hierarhični stopnji, hedonske in potenčne, kasneje pa še moralne in izpolnitvene vrednote.

Vrednote ljudi so lahko zelo različne, prav tako je lahko različna vrednost posamezne vrednote za človeka.

Ne dajemo vsi ljudje prednosti in pomena istim ciljem, stvarim, vrednotam. Vrednote usmerjajo naše vedenje ne glede na to, v kakšni situaciji se znajdemo. So "načelne" usmeritve. Poleg notranjih "meril" pa na naše vedenje močno vplivajo tudi zunanji dejavniki. Ker vrednote vplivajo na naša ravnanja, vedenje ipd., lahko, če poznamo vrednote nekega človeka, z veliko verjetnostjo napovemo, kako se bo odločil v določeni situaciji. Za človeka, ki ceni imetje, obstaja velika verjetnost, da bo cenil denar, korist in dobiček. Človek, ki mu vrednota pomeni življenje, pa se bo verjetno zavzemal za odpravo smrtne kazni, prepoved splava, možnost civilnega služenja vojaščine ipd. Obstaja torej povezava med človekovimi vrednotami in njegovim moralnim presojanjem.

Vrednote se lahko razvijejo, ko je človek sposoben abstraktnega mišljenja. Z odraščanjem človeka se spreminjajo in so vse manj vezane na avtoriteto, kar je sicer značilno za otroka.

Obdobje najstništva je obdobje, ko prevladuje še konvencionalno moralno presojanje, ki pa se počasi umika pokonvencionalnemu.

Dejstvo je, da človek vrednote najprej prevzame iz družine, potem pa jih preizkuša v novo nastalih socialnih situacijah. Družina ima tudi vpliv na to, kako se bo človek odzval na vzore iz okolja – kritično ali nekritično.

Na oblikovanje vrednot človeka pomembno vplivajo tudi vrstniki in šola oz. izobraževalni sistem. »Šola je socialni in kulturni prostor, kjer učitelji načrtno in sistematično posredujejo mladim pokolenjem znanje, izkušnje in vrednote.« (M. Zupančič, 1991, str. 204) [3]

Na oblikovanje posameznikovih vrednot vpliva tudi kultura, če jo razumemo tako, kot jo v citatu opredeli Zupančičeva: »Kultura je zahtevani ali zaželeni način vedenja, zajema pa

običaje, navade, ustanove, ekonomske odnose in tudi nekatere privzgojene in pridobljene prvine posameznikovega odnosa do sveta – stališča, prepričanja in vrednote.« (M. Zupančič, 1991, str. 205) [3]

Zupančičeva v raziskavi [3] ugotavlja, da so bili mladostniki iz družin z višjim socialnim statusom bolj usmerjeni k materialnim vrednotam, mladostniki iz družin povprečja bolj k človekoljubnim, mladostniki iz nižjih socialnih slojev pa k materialnim in tistim, ki pomenijo moč. Moji intervjuvanki menita, da socialni status družine bistveno ne vpliva na temeljne vrednote adolescenta.

V neki ameriški raziskavi sedemdesetih let so ugotovili, da se pri odraščanju mladostnika kaže premik od vrednot vpliva avtoritet k vrednotam samospoštovanja. Ista raziskava ugotavlja, da pri fantih z leti raste pomen modrosti in izobrazbe, pri dekletih pa pomen enakosti in notranjega miru. Z leti pri fantih upada pomen vrednot prijateljstva, ubogljivosti in lepote, pri dekletih pa pomen lepote in religije.

Zupančičeva v slovenski raziskavi [3] ugotavlja, da so za mlajše adolescente pomembne materialne vrednote in da si želijo zabave, ugodja in brezskrbnosti, dokaj visoko pa vrednotijo tudi osebne dosežke in socialno uspešnost. Starejši adolescenti so se bolj usmerjali k vrednotam prijateljstva, nesebičnosti, osebne odgovornosti in erotične ljubezni. Do razlik po njenem mnenju prihaja zaradi tega, ker se mlajši odločajo še v skladu z zunanjimi okoliščinami, starejši pa že imajo trdnejša prepričanja, stališča in vrednote.

V svoji raziskavi ugotavljam, da pri devetošolcih naše šole velik pomen nosijo moralne vrednote, najpomembneje pa nanje vplivajo starši. Tudi obe intervjuvani osebi menita, da je vpliv družine na oblikovanje adolescenta odločilen in varovalen dejavnik. Predvsem vzgojno funkcijo ima tudi šola.

Kriza vrednot je tudi kriza (zmeda) osebnosti. Rešitev ni v nekih čisto novih vrednotah. Pot iz nje je v spoštovanju človeka in strpnem medosebnem odnosu. V primerjavi s časom mladosti obeh intervjuvank je danes med ljudmi premalo solidarnosti in skrbi za sočloveka.

»Vera, upanje in ljubezen osmišljajo vse drugo, kar je vredno, in ničesar, kar je vrednega, ne izključujejo.« (J. Musek, 1993, str. 256) [4]

Vrednote so po mnenju J. Muska zato, da nam kažejo pot od strahu k upanju, od neznanja k spoznanju in od sovraštva v ljubezen. [4]

5 ZAKLJUČEK

V svoji raziskavi sem ugotovila, da so za večino devetošolcev naše šole najpomembnejše moralne, ne pa hedonske vrednote, kot sem predvidevala. To me zelo veseli, saj pomeni, da smo že naredili ta premik od vrednot užitkov in ugodja k vrednotam, ki temeljijo na zavedanju resnično dobrega in pomembnega v življenju. Iz vsakodnevnih razgovorov in opazovanja vedenja vrstnikov se mi včasih dozdeva, da je nekaterim pomembno samo to, da se zabavajo.

Glede na rezultate lahko sklepam, da prihaja tudi do neskladnosti med obnašanjem in vrednotami, kar pa je verjetno posledica situacijskih pritiskov, čustev ipd.

Viden je premik od avtoritete k vrstnikom (pomembnim drugim), kar pa je glede na našo starost pričakovano.

Rezultati kažejo pomen zgleda vrednot iz ljubečih družin, šole in od prijateljev. Zato se mi zdijo zelo pomembni odnosi v družinah in ozaveščanje staršev o pomenu le-teh ter pozitivnih vrednotah, za katere je pomembno, da jih prenesejo na svoje otroke. Če smo otroci v družinah deležni razumevanja in strpnosti, imamo manj potrebe po kljubovanju in smo pripravljeni bolj spoštljivo gledati na načela in vrednote odraslih in jih morda tudi sprejeti za svoje. Sicer pa je splošno znano, da zgled napravi več kot poplava besed.

Morda bi lahko raziskovalno nalogo nadgradila in podobno anketo, kot sem jo razdelila svojim vrstnikom, razdelila še njihovim staršem. Anketo bi razširila in starše povprašala še o tem, katere so po njihovem mnenju najpomembnejše vrednote njihovih otrok in kdo najbolj odločilno vpliva nanje.

Na žalost se mi zdi, da je ob hitrem načinu življenja in naglici za uspehom premalo časa za pogovor o temeljnih vrednotah, ki pa izhajajo iz ljubezni do sebe, sočloveka, narave ipd. ter medsebojne solidarnosti. Ker vrednote odločilno vplivajo tudi na izbiro šole, poklica, politične usmerjenosti, partnerja, odnosa do ljudi, načrtovanje družin ipd., se mi zdi, da je resnično čas, da jim namenimo posebno pozornost in vrednost.

6 UPORABLJENA LITERATURA:

1. Babšek, B. (2009). Osnove psihologije: skrivnosti sveta v nas. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
2. Kompare, A. in drugi (2008). Uvod v psihologijo. Učbenik za psihologijo v 2. letniku gimnazijskega in srednje tehniškega oz. strokovnega izobraževanja. Ljubljana: DZS.
3. Dr. M. Zupančič-dr. J. Justin (1991). Otrok, pravila, vrednote. Radovljica: Didakta.
4. Musek, J. (1993). Osebnost in vrednote. Ljubljana: Educy.
5. Musek, J. in Pečjak, V. (1997). Psihologija. Ljubljana: Educy.

7 PRILOGE

- Anketa

ANKETA

Pozdravljen/a!

Sem Tinkara Žnidar in pripravljam raziskovalno nalogo z naslovom **Vrednote devetošolcev OŠ Vojnik**.

V veliko pomoč pri pripravi eksperimentalnega dela mi bodo tvoji odgovori na zastavljena vprašanja, zato te prosim za iskrenost in resnost pri odgovarjanju.

Hvala za pomoč.

Tinkara Žnidar

Spol (ustrezno obkroži) M Ž

1. V stolpec A spodnje razpredelnice VPIŠI 5 STVARI, ki jih ceniš, te osrečujejo in se ti zdijo v življenju najpomembnejše. V vsako vrstico vpiši samo eno stvar.

A (stvari, ki jih ceniš in se ti zdijo v življenju najpomembnejše)	B (razvrstitev po pomembnosti)

2. V stolpcu B vse, kar si zapisal, RAZVRSTI po pomembnosti od 1 do 5, in sicer tako, da vrednost 1 dobi tisto, kar se ti zdi najpomembnejše, vrednost 2 pa tisto, kar je malo manj pomembno in tako naprej do vrednosti 5.

3. V razpredelnico pod stolpec A vpiši, kdo oz. kaj vse vpliva na to, kaj je zate v življenju najpomembnejše.

A (kdo oz. kaj vpliva na pomembne stvari zate)	B (razvrstitev po pomembnosti vpliva)

4. V stolpcu B oceni pomembnost vpliva, in sicer tako, da daš vrednost 1 tistemu, ki nate najpomembneje vpliva, vrednost 2, tistemu, katerega vpliv je malo manjši, in tako naprej, da razvrstiš vse, kar si zapisal/-a.

